

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Мельничук Ірини Миколаївни

про дисертацію **Магрламової Камілли Газанфарівни** на тему: **«Теоретичні і практичні засади професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

На етапі динамічних трансформацій сучасного суспільства важливим показником культурного, економічного, соціального рівня розвитку держави, одним із чинників демографічного та соціального потенціалу країни є проблема надання висококваліфікованої медичної допомоги населенню. Вітчизняна система охорони здоров'я активно підтримує реформування медичної галузі, обґрунтовуючи шляхи підготовки компетентних лікарів відповідно до світових стандартів надання сучасної медичної допомоги, організації сімейної медицини, профілактики захворювань, доступності медичного обслуговування. Розвиток та реформування національної системи охорони здоров'я потребує підготовки нового покоління висококваліфікованих фахівців медичної галузі, забезпечення конкурентоспроможності випускників медичних закладів вищої освіти на вітчизняному та міжнародному ринках праці. Нова освітня парадигма підкріплюється сучасними нормативно-правовими документами щодо підготовки лікарів і передбачає поліпшення якості навчання студентів у процесі подальшого євроінтеграційного розвитку вищої медичної освіти та її реформування. Тому цілком погоджуємося з автором дослідження, що нині важливим джерелом визначення сучасної стратегії вищої медичної освіти в Україні є світовий досвід професійної підготовки майбутніх лікарів.

Підкреслимо вагомість наукової розвідки Магрламової Камілли Газанфарівни, оскільки актуальність дисертації суттєво посилюється тією

обставиною, що дослідницьку увагу сфокусовано на вивченні теоретичних і практичних засад професійної підготовки майбутніх лікарів нової генерації у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії.

На основі вивчення дисертації та наукових праць здобувачки, опублікованих за темою дисертації, значимо, що вибір об'єкта і предмета дослідження є вмотивованим і назрілим. Наукове дослідження Магрламової Камілли Газанфарівни є одним із небагатьох, де чітко обґрунтовується актуальність проблеми, в повному обсязі виокремлюється необхідність її теоретичного дослідження і доцільність практичного вирішення, де відчутний зв'язок між підрозділами, що яскраво демонструє цілісність роботи; узагальнення й висновки до підрозділів слугують містками у загальній логіці дослідження, а також відправним моментом для наступних наукових розвідок.

Заслуговує на схвалення проведений дисертанткою глибинний і всебічний порівняльний аналіз вітчизняних і зарубіжних педагогічних досліджень стосовно теорії і практики підготовки фахівців різних напрямів та спеціальностей у Великій Британії. Вивчення дослідницею значного контенту теоретичних напрацювань англійських науковців щодо підготовки майбутніх лікарів дало змогу Камілли Газанфарівни чітко визначити стан дослідженості анонсованої проблеми у науково-методичних розвідках й викласти відповідні авторські міркування.

Аналіз законодавчих, документальних і літературних джерел дозволив здобувачці виявити певні *суперечності*, зокрема між:

- потребами сучасного глобалізованого суспільства й недостатнім забезпеченням нової якості професійної підготовки медичної еліти у Великій Британії та інших країнах світу;

- необхідністю ґрунтовного аналізу інноваційних ідей професійного навчання майбутніх лікарів у Великій Британії та відсутністю узагальненого вивчення досвіду у вітчизняній медико-педагогічній теорії;

- потребами суспільства у якісних змінах системи медичної освіти України відповідно до європейських стандартів та недостатністю наукового

обґрунтування теоретико-методичних засад професійної підготовки майбутніх лікарів;

- якісним розвитком вищої медичної освіти в Україні та відсутністю належного нормативно-правового, науково-методичного, організаційно-педагогічного забезпечення підготовки майбутніх лікарів;

- рівнем взаємодії між навчальними установами у медичній галузі та соціальними інститутами охорони здоров'я, відсутністю якісного моніторингу потреб у конкурентоздатних фахівцях;

- вимогами ринку праці й результатами Brexit та можливостями мобільності фахівців у професійному медичному просторі;

- об'єктивною потребою системного вивчення досвіду медичної підготовки у Великій Британії й відсутністю його узагальнення у вітчизняній науці.

Загалом, увесь науковий апарат дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи, методологічні підходи, концептуальні засади, методологічна та теоретична основа, об'ємна джерельна база, наукова новизна та практичне значення) сформульовано чітко, виважено, вмотивовано.

Підкреслює актуальність задекларованої теми наукової розвідки Магрламової Камілли Газанфарівни зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи «Інноваційний потенціал порівняльно-педагогічних досліджень для розвитку освіти в Україні» (державний реєстраційний номер № 0111U009200). Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол №15 від 27.10.2015 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 8 від 15.12.2015 р.). Наукову і практичну значущість дослідження підкреслює те, що його результати впроваджено в освітній процес ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» (довідка № 2641/01 від

31.10.2017 р.), Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова (довідка № 06/50 від 30.05.2018 р.), Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (довідка № 01-13/875 від 10.03.2018 р.), Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (довідка № 1891/01-12 від 4.06.2018 р.), Дніпропетровського медичного інституту традиційної і нетрадиційної медицини (довідка № 149/1 від 18.05.2018 р.). Результати дослідження відображено у 62 наукових працях (56 одноосібні), серед яких: 2 монографії, 39 статей, які відображають основні наукові результати дослідження, з них 23 – у фахових виданнях, 16 – у зарубіжних періодичних виданнях, 16 – апробаційного характеру, 5 – додатково відображають наукові результати дисертації.

Аналіз основного змісту дисертації засвідчив, що у **вступі** здобувачкою обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено науковий апарат, обґрунтовано концепцію, методологічні й теоретичні засади дослідження; окреслено методи та джерельну базу наукового пошуку; аргументовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено відомості про стан апробації й упровадження одержаних результатів, представлено структуру дисертації.

Аналіз змісту **першого** розділу дисертації – «Проблема професійної підготовки майбутніх лікарів у контексті інтеграційних процесів у медичній освіті Великої Британії» – дав змогу дійти висновку, що в роботі вдало і перспективно закладено ідею прицільного вивчення й урахування у вітчизняній освіті майбутніх лікарів основних стратегій розвитку медичної освіти у Великій Британії, яку авторка розглядає як екстраполяцію результатів діяльності міжнародних громадських медичних організацій і об'єднань. З цією метою дослідницею проаналізовано значний масив офіційних документів, аналітичних матеріалів міжнародних організацій щодо розвитку системи освіти в сучасному світі (конвенції, резолюції, рекомендації, звіти, електронні банки даних); законодавчі акти, урядові постанови Великої Британії; офіційні

нормативні документи, ухвали, резолюції Агенції забезпечення якості вищої освіти, Британської Медичної Асоціації, Генеральної Медичної Ради та інші документи. Також авторкою зосереджено увагу на нормативно-правових актах і законодавчих документах Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України.

Вагомим науковим доробком Магрламової Камілли Газанфарівни є врахування в роботі національних рамок кваліфікацій, стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, а також Рамки кваліфікацій вищої освіти в Англії, Уельсі і Північній Ірландії. Особливої значущості для вдосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів в Україні набуває проведений дослідницею аналіз навчальних планів і програм біля 30 медичних закладів вищої освіти Великої Британії. Це свідчить про те, що дисертантка ознайомена з організацією медичної освіти Великої Британії.

Істотними науковими здобутками дисертаційної роботи є те, що компаративний аналіз джерельної бази дозволив дослідниці визначити основні стратегії розвитку медичної освіти у Великій Британії, які можуть стати орієнтирами для вдосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів в Україні. Це координація діяльності законодавчих органів з метою забезпечення діалогу з навчальними закладами медичного профілю; забезпечення глобальної модернізації медичної освіти; впровадження рішень міжнародних організацій щодо політики «Здоров'я для всіх» у базову, післядипломну і безперервну медичну освіту; регламентація практичної діяльності лікаря у правовій площині міжнародними документами; захист інтересів представників медичних професій; підготовка майбутніх лікарів до здійснення різних видів медичної допомоги та медико-соціального страхування на основі документів міжнародних організацій; дотримання ціннісної характеристики медичної культури, закладеної міжнародним кодексом щодо етичних обов'язків лікаря; екстраполяція Міжнародного кодексу медичної етики у зміст освіти майбутніх лікарів; включення майбутніх лікарів у діяльність

міжнародних організацій з метою здійснення співробітництва в галузі медичної науки та медичної освіти; запровадження медичного менеджменту на основі документів міжнародних організацій; спрямованість рішень міжнародних організацій на розвиток медичної освіти різних рівнів та ін.

Позитивним є вивчення дослідницею сучасного стану й останніх досягнень у напрямі інтеграції медичної освіти та педагогічної науки. Здобувачкою проведено глибинний аналіз видань медичних асоціацій, матеріалів європейських медичних і педагогічних журналів Об'єднаного Королівства. Таким чином, дослідницею схарактеризовано вплив інтеграційних процесів в освіті на стандартизацію та якість вищої медичної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії.

Відзначимо оригінальність авторського бачення процесів, детермінованих інтеграційними змінами освітніх парадигм у країнах ЄС: створення єдиного освітнього простору медичної галузі; визнання дипломів та сертифікатів про отримання вищої медичної освіти; єдність підходів до ліцензування та акредитації вищих медичних закладів освіти; забезпечення міжнародного співробітництва у медичній освіті; взаємне визнання навчальних планів, програм, кваліфікаційних рівнів освіти, оцінок; розробка принципів та критеріїв моніторингу якості освіти, створення незалежних органів оцінювання.

Визначаємо як позитив те, що, враховуючи архітектуру глобального реформування сучасної медичної галузі в Україні, дослідниця конкретизує чинники, які впливають на процеси стандартизації вищої медичної освіти Великої Британії: розширення автономії медичних університетів, децентралізація і передача повноважень від центральних національних урядів регіональним органам влади і закладам вищої медичної освіти, що урізноманітнюють систему національної освіти. Серед завдань, пов'язаних з запровадженням стандартів та норм забезпечення якості медичної освіти, здобувачка визначає: поліпшення рівня вищої медичної освіти у європейських університетах; сприяння закладам вищої медичної освіти щодо поліпшення її

якості та реалізації їхньої автономії; формування підґрунтя для діяльності міжнародних агенцій гарантування якості; прозорість та зрозумілість зовнішнього гарантування якості освіти учасникам освітнього процесу.

Не викликає сумнівів, що вагомим науковим здобутком дисертантки, який свідчить про новизну дисертаційного дослідження Магрламової К. Г., є узагальнення, що іншомовна освіта в медичних університетах є складовою загальної системи освітніх реформ, що відбуваються у Великій Британії, а іншомовна освіта студентів-медиків розглядається як складова професійної підготовки (Рис. 1.5, с. 99). Дослідниця підкреслює, що іншомовна освіта у медичних закладах вищої освіти Великої Британії забезпечує міжнародну академічну мобільність (с. 101; Додаток А. 8). Здобувачка структурує компоненти професійно-орієнтованої іншомовної освіти (Рис. 1.6, с. 102) і зазначає, що важливими для розуміння сучасних тенденцій розвитку іншомовної освіти є прийняті програми, у яких йдеться про обов'язкове вивчення двох іноземних мов.

У **другому** розділі – «Ринок праці Великої Британії як провідний чинник підвищення якості професійної підготовки майбутніх лікарів» – здійснено ретроспективний аналіз вищої медичної освіти у Великій Британії; визначено вимоги ринку праці та обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх лікарів. Безсумнівним науковим досягненням і заслугою дослідниці вважаємо визначення та класифікацію п'яти етапів становлення та розвитку медичної освіти в університетах Великої Британії (рис. 2.1, с. 135).

Новизною відзначається конкретизація механізмів фінансування вищої медичної освіти у Великій Британії, що дало змогу дослідниці виокремити такі їх особливості: залучення роботодавців до часткової оплати процесу підготовки необхідних їм спеціалістів; матеріальна підтримка перспективних студентів в університетах; часткова оплата практик студентів урядовими і неурядовими організаціями; впровадження різноманітних грантових механізмів.

На шляху реформування медичної галузі в Україні корисним буде врахування виокремлених дослідницею взаємозв'язків ринку праці та вищої медичної освіти у Великій Британії, зокрема: регулювання чисельності студентів-медиків; фінансування медичної освіти; уведення нових медичних спеціальностей і спеціалізацій; залучення роботодавців до підготовки необхідних їм фахівців; підвищення якості вищої медичної освіти.

У роботі вдало і перспективно закладено ідею прицільного врахування загальних підходів до підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх лікарів у межах національної системи кваліфікацій Великої Британії. З цією метою автором у **третьому** розділі представлено характеристику системи професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії; схарактеризовано державні програми та нормативні документи організації професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах; виявлено особливості впровадження консультаційних програм для майбутніх лікарів.

Істотними науковими здобутками дисертаційної роботи є те, що її автор чітко визначила основні національні орієнтири для академічних стандартів у вищій медичній освіті Великої Британії. Дослідниця визначає основну особливість системи медичної підготовки у Великій Британії – практико-орієнтоване навчання, що складається з багатьох етапів практичної підготовки майбутніх лікарів про які йдеться в авторефераті та тексті дисертації.

Відзначимо оригінальність авторського бачення системи професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих навчальних закладах Великої Британії, що знайшло відображення у схематичній моделі на рисунку 3.6 (с. 221). Безсумнівним науковим досягненням і заслугою дослідниці вважаємо структурування цієї системи на кілька взаємопов'язаних компонентів: методологічний, організаційний, змістовий, технологічний, результативний і прогностичний.

Особливого значення для вдосконалення вищої медичної освіти в Україні набуває досвід професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій

Британії, яка відрізняється мультидисциплінарністю, практичною спрямованістю та уведенням менеджментських функцій, що підвищує рівень стандартизації та якості навчання. Аналіз методичних засад професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії дозволив дослідниці визначити особливості особистісно-професійного становлення майбутніх лікарів, яке суттєво вирізняється від потреб сучасного етапу розвитку вищої медичної освіти.

У четвертому розділі – «Методичні основи професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії» – схарактеризовано методичні засади організації професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії. Дослідницею проведено ґрунтовне вивчення змісту медичної освіти (навчальні плани, програми, підручники), форм та методів організації процесу професійної підготовки студентів-медиків та моделей суб'єкт-суб'єктних відносин у навчальному процесі.

Істотними науковими здобутками дисертаційної роботи є те, що її автором визначено найбільш популярні методи і технології, які використовуються у медичній освіті Великої Британії: індуктивні підходи; клінічні випадки діагностики та лікування; ілюстрація теорії; дедуктивні підходи; загальне обговорення конкретних ситуацій; евристичні питання; обговорення квазіпрофесійної діяльності; імітаційне й ігрове моделювання, що полягає у визначенні «умовних пацієнтів», у написанні анамнезу; використання фрагментів майбутньої професійної діяльності: занурення студентів в активну медичну діяльність на всіх етапах професійної клінічної практики.

Проведений Маггламовою К. Г. сумлінний аналіз методики професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії дав змогу дослідниці узагальнити, що актуальними для вищої медичної освіти у цій країні є технології проблемного і «командного навчання», практичного навчання в лабораторіях, за допомогою моделювання, технічного інструментарію / технічних засобів, комп'ютерного навчання, використання

інтерактивних технологій, професійного портфолію та ін. Вивчення досвіду використання таких методів і технологій у медичній освіті Великої Британії свідчить про практичне значення дисертації Магрламової Камілли Газанфарівни. Адже означені методи успішно використовуються і в українських медичних університетах.

У п'ятому розділі – «Специфіка педагогічно-викладацької діяльності у вищих медичних закладах Великої Британії» – дослідницею виокремлено психолого-педагогічні умови діяльності викладачів у вищих медичних навчальних закладах; визначено специфіку підготовки педагогічного персоналу для навчання майбутніх лікарів; схарактеризовано ключові професійно-педагогічні компетентності викладачів-медиків.

Відзначимо оригінальність авторського бачення особливостей підготовки лікаря-викладача, що дає зрозуміти, чому у Великій Британії лікарі мають потребу у реалізації викладацьких функцій. Гнучкість у підході до підготовки лікаря у Великій Британії дає змогу викладати як фахівцям, так і дипломованим лікарям та докторам зі стажем лікарської практики. У системі вищої медичної школи лікар-викладач виконує одночасно два складних види професійної діяльності: лікарську і педагогічну.

Визначаємо як позитив те, що дисертанткою акцентовано увагу на різних видах діяльності з розвитку педагогічного персоналу вищої медичної школи у Великій Британії. Такий досвід може бути безцінним для підвищення педагогічної майстерності викладачів медичних університетів в Україні. І хоча професійний розвиток викладачів вищої школи – це комплексна справа, яка потребує різноманітних підходів, проте дисертантка слушно зазначає, що у Великій Британії немає законодавчо встановлених вимог щодо навчання на курсах професійного розвитку викладачів вищої школи; їх постійне професійне зростання – це відповідальність кожного університету. Водночас у Великій Британії Асоціацією професійного та освітнього розвитку введено першу схему акредитації викладачів вищої школи.

Значним науковим здобутком дослідниці є визначення організацій, які займаються питаннями професійного розвитку у сфері вищої освіти Великої Британії.

У шостому розділі – «Екстраполяція досвіду професійної підготовки майбутніх лікарів Великої Британії у практику діяльності вищих медичних навчальних закладів України» – дослідницею проаналізовано вплив Brexit на стан медичної галузі у Великій Британії; визначено шляхи удосконалення теоретико-прикладних основ професійної підготовки майбутніх лікарів в Україні; розроблено методичні та технологічні засади упровадження досвіду професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії у розвиток системи медичної освіти в Україні; розроблено науково-методичні рекомендації щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів у вітчизняній системі медичної освіти. Дисертанткою висунуто припущення, щоб звести до мінімуму очікуваний вплив Brexit та усунути існуючий недолік навчання та практики лікарів, необхідні законодавчі зміни для досягнення необхідних гнучких можливостей робочої сили.

Безсумнівним науковим досягненням і заслугою здобувачки вважаємо визначення ознак унікальності системи підготовки медиків. Дослідниця вбачає сутність цієї унікальності в реалізації управління та функціонування вищої медичної освіти на принципах єдиної безперервної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців. Серед пріоритетів системи медичної освіти авторка визначає структуровану підготовку фахівців для трьох рівнів функціонування системи охорони здоров'я – первинної ланки, кваліфікованої та спеціалізованої медичної допомоги.

Визначаємо як позитив те, що дослідниця визначає вплив глобалізаційних процесів у світі на характер реформування медичної освіти в Україні шляхом удосконалення теоретико-прикладних основ професійної підготовки майбутніх лікарів. Науковим здобутком дослідниці вбачаємо конкретизацію шляхів підвищення ефективності медичної підготовки студентів.

Заслуговує на схвалення розуміння дослідниці, що конкретні завдання щодо реалізації Стратегії реформування медичної освіти в Україні ґрунтуються на вимогах Всесвітньої Федерації медичної освіти – триплеті стандартів поліпшення якості (базова та післядипломна медична освіта, безперервний професійний розвиток лікаря), докторських директивах Європарламенту, підходах і методах атестації випускників.

Однозначно цікавим, на наш погляд, є те, що автор дисертації чітко визначає методичні та технологічні засади впровадження досвіду професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії у розвиток системи медичної освіти в Україні, до яких відносить поєднання традиційних та новітніх форм, моделей, засобів професійної підготовки майбутніх лікарів та ін. Квінтесенцією дисертаційного дослідження Магрламової Камілли Газанфарівни є узагальнення, що в системі медичної освіти Великої Британії, є певний позитивний досвід, який ґрунтується на сучасних концептуальних положеннях та технологічних моделях професійної підготовки майбутніх лікарів, який може слугувати зразком для впровадження у медичній освіті в Україні.

У загальному відзначимо високий науковий і методичний рівень дисертаційного дослідження Магрламової Камілли Газанфарівни. Дисертація відзначається науковою новизною і практичною значущістю отриманих результатів, серед яких уперше в педагогічній теорії здійснено системний компаративний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти Великої Британії;

– визначено основні стратегії розвитку медичної освіти у Великій Британії як екстраполяцію результатів діяльності міжнародних громадських медичних організацій і об'єднань (глобальна модернізація медичної освіти, розвиток інноваційних медичних технологій; розвиток безперервної медичної освіти упродовж життя; імплементація у зміст медичної освіти документів міжнародних організацій щодо прав людини; екстраполяція Міжнародного кодексу медичної етики у зміст медичної освіти та ін.);

– з'ясовано вплив інтеграційних процесів в освіті на стандартизацію та якість вищої медичної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії (створення єдиного освітнього простору; визнання дипломів та сертифікатів; єдність підходів до ліцензування та акредитації; міжнародне співробітництво);

– визначено теоретичні та методологічні (системний, практико-орієнтований, гуманістичний, соціально-орієнтований, компетентнісний, аксіологічний, андрагогічний, квалітативний підходи) засади професійної підготовки майбутніх лікарів;

– схарактеризовано систему професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти Великої Британії як цілісну та перспективну педагогічну систему, що охоплює такі взаємопов'язані компоненти: цільовий, теоретико-методологічний, організаційний, змістовий, технологічний, результативний, прогностичний;

– з'ясовано структурно-змістові (стандартизація, диверсифікація освітніх програм на основі компетентнісного підходу; неперервність освіти (ступінь бакалавра, магістра, доктора філософії тощо) характеристики; процесуальні особливості (інтеграція традиційних та інноваційних форм та методів навчання; інформатизація навчального процесу; логічне поєднання навчання у великих та малих групах, дистанційне навчання тощо); організаційні (різноманітність форм підготовки до вступу, орієнтація на вільний вибір індивідуальної траєкторії навчання; диверсифікація та нострифікація дипломів, можливість іншомовної підготовки іноземних студентів тощо);

– визначено специфіку педагогічно-викладацької діяльності у вищих медичних закладах Великої Британії (особистісна, компетентнісна, професійна, інноваційна, мотиваційна та ін.);

– схарактеризовано сучасні вимоги (фахові, демографічні, деонтологічні, освітні, особистісні, інформаційні) ринку праці до професійної підготовки майбутніх лікарів;

удосконалено положення щодо: впливу міжнародних медичних

організацій на обґрунтування стратегій розвитку професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти Великої Британії, концептуальних ідей розвитку професійної підготовки майбутніх лікарів; реалізації особистісно-орієнтованого й аксіологічного підходів до здійснення професійної підготовки майбутніх лікарів;

подальшого розвитку набули положення щодо: динаміки становлення і розвитку системи професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії, ретроспективного аналізу розвитку вищої медичної освіти у Великій Британії, наукового обґрунтування та методики використання інноваційних підходів до організації навчальної діяльності студентів-медиків; схарактеризовано періодизацію становлення та розвитку медичної освіти.

Не можемо оминати увагою хід дослідницької думки авторки дисертації в дослідженні нових понять, теоретичних ідей і підходів, обґрунтованих теоретиками і практиками Великої Британії щодо розвитку системи професійної підготовки майбутніх лікарів. Дисертантка висвітлює авторське бачення результатів порівняльного аналізу системи медичної освіти у різних регіонах Об'єднаного Королівства: Англії, Ірландії, Уельсі та Шотландії.

Важливим для сучасної медичної освіти є також практико зорієнтований вектор дослідження. Він є незаперечним і полягає в практичному значенні одержаних результатів дослідження, яке полягає в тому, що теоретичні результати, узагальнення та висновки (основні стратегії розвитку медичної освіти у Великій Британії, шляхи впливу інтеграційних процесів в освіті на стандартизацію та якість вищої медичної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії, основні структурно-змістові характеристики; процесуальні та технологічні особливості підготовки майбутніх лікарів) можуть бути використані у процесі вирішення наукових і практичних проблем підготовки майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти України; визначено шляхи (екстраполяція досвіду, нострифікація дипломів, міжнародне співробітництво) використання прогресивних ідей досвіду вищої медичної освіти Великої Британії задля удосконалення системи професійної підготовки

майбутніх лікарів в Україні на загальнодержавному, регіональному рівнях, а також на рівні служб зайнятості; впроваджено організаційні та методичні засади професійної підготовки майбутніх лікарів системи медичної освіти Великої Британії у вітчизняну систему медичної освіти (форми організації навчання, інтерактивні педагогічні та проектні технології, професійне моделювання; контекстне, лабораторне, практичне, дистанційне навчання; оцінювання навчальних досягнень майбутніх лікарів (портфоліо, щоденники; CV; практичні завдання та контрольні ситуації за участі реальних пацієнтів («навчання біля ліжка хворого») або віртуальних пацієнтів, тренажерів чи студентів-виконавців ролі пацієнта); моделі суб'єкт-суб'єктних відносин у груповому навчанні студентів та психолого-педагогічних підходів до професійної діяльності педагогічного персоналу для навчання майбутніх лікарів у вищих закладах медичної освіти.

Створює позитивне враження розроблене дослідницею науково-методичне забезпечення щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів у вітчизняній системі медичної освіти: навчально-методичні посібники – «Професійна підготовка майбутніх лікарів у контексті інтеграційних процесів в освіті», «English vocabulary and grammar for future doctors», «English for future doctors», «The most important anatomical themes for the future doctors of all specialities», «Medical basic skills for life».

Є всі підстави для схвальної оцінки визначення авторкою перспективних шляхів реалізації кращого досвіду підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії. Матеріали дослідження стануть у нагоді під час використання у медичних, порівняльних, історико-педагогічних, соціально-філософських та економічних дослідженнях. Отримані результати можуть бути використані під час викладання фахових медичних та загальнопедагогічних дисциплін (педагогіки вищої школи, порівняльної педагогіки, історії педагогіки). Результати дослідження можуть стати науковим джерелом у практичній роботі закладів вищої медичної освіти і закладів перепідготовки медичних кадрів.

Про високий рівень володіння авторкою логікою наукового дослідження свідчить той факт, що робота чітко структурована і грамотно оформлена. Структура роботи відповідає меті дослідження й вирішуваням у ньому завданням. Заслугує позитивної оцінки логічність викладу змісту дисертаційного дослідження, його завершеність у цілому, ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Належне вивчення дисертації й автореферату дає підстави стверджувати, що робота є закономірною і своєчасною реакцією на сучасні вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців медицини і має вагомим значення для осучаснення професійної освіти у зазначеній галузі.

Особливої позитивної оцінки заслуговують повнота і автентичність 24 додатків до дисертаційної роботи, які займають 153 сторінок, що додає дисертаційному дослідженню загалом вагомим практичного значення. Про глибинний і всебічний аналіз вітчизняних і зарубіжних літературних джерел свідчить той факт, що з 766 найменувань опрацьовано 487 джерел іноземною мовою.

Загалом, вивчення й аналіз змісту дисертації Магрламової Камілли Газанфарівни дає підстави зробити висновок про її значні позитиви, високий ступінь обґрунтованості наукових положень і сформульованих висновків, які є адекватні поставленим у роботі завданням. Це і дає змогу висловити узагальнення про досягнення мети дослідження.

Проте дисертаційне дослідження, представлене до опонування, не позбавлене деяких недоліків і викликає низку питань, відповіді на які дадуть можливість уточнити авторську позицію дослідниці. Тому підкреслюючи актуальність, достовірність, практичне значення і самостійність виконання дисертаційного дослідження, відзначаючи його високий науковий рівень, висловлюємо такі зауваження, побажання і рекомендації, які виникли в процесі опрацювання матеріалу докторської дисертації Магрламової Камілли Газанфарівни:

1. Розглядаючи стратегію «спрямованість рішень міжнародних організацій на розвиток медичної освіти різних рівнів», здобувачка характеризує організації медико-освітнього спрямування, які базуються в Об'єднаному Королівстві та вказує їхні електронні адреси, що дещо перевантажує текст (с. 58-67). Далі по тексту також використовуються не посилання на джерело у списку літератури, а вказується електронна адреса (с. 88; 93; 111; 112; 113; 141; 203; 238; 247 і далі по тексту). На нашу думку, такі посилання доцільно перенести у список використаних джерел.

2. На с. 78 дисертації визначено «три основні моделі якості освіти». Авторка вказує, що *англійська* модель «базується на внутрішньому самооцінюванні якості в межах певного вищого навчального закладу; *французька* – передбачає зовнішню оцінку закладу вищої освіти з погляду його відповідальності перед суспільством; *американська* – поєднує риси як англійської, так і французької моделей. В основу європейської системи забезпечення якості вищої освіти покладена саме американська модель, котра є найприйнятнішою в умовах інтеграційних освітніх процесів». Робота тільки б виграла, якби дослідниця зазначила, до якої моделі відноситься медична освіта в Україні.

3. У підрозділі 1.3 основна увага приділяється іншомовній освіті, яка визначається дослідницею як основа професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії. На нашу думку, таке бачення дещо звужує зміст професійної підготовки майбутніх лікарів, яка задекларована в назві теми дисертації. Адже основою професійної освіти майбутнього лікаря є вивчення дисциплін фахового спрямування. Доцільно було б у стратегіях розвитку медичної освіти у Великій Британії та у висновках до розділу 1 зазначити роль іншомовної освіти у професійному становленні майбутніх лікарів. До того ж у розділі 2 авторка зазначає, що «навчання в британських медичних школах розрізняють також як доклінічне і клінічне: дворічний доклінічний курс, що орієнтований на теоретичне навчання, поєднується із трирічним клінічним навчанням, що переважно відбувається в

умовах лікарні». Далі зміст професійної підготовки конкретизується в розділі 3. Проте про вивчення іноземної мови тут вже не йдеться.

4. На с. 196 охарактеризовано структуру навчального процесу у Великій Британії. Проте дослідниця використала матеріал, який не має зв'язку з темою дисертації та визначила в цій структурі дошкільні навчальні заклади (для дітей до 5–7 років) (Pre-school; Nursery education); початкову школу (5, 6, 7–11 років) (Primary education); середню школу (для дітей 12–13 років, а також неповною середньою освітою: 14–15 років) (Secondary education); доуніверситетську підготовку (підлітки 16–18 років) (Further education).

5. У підрозділі 3.3 доречним було б порівняння особливостей навчання майбутніх лікарів, циклової структури медичної освіти у Великій Британії та в Україні, щоб визначити, які аспекти в організації британської вищої медичної освіти доцільно використати в українських університетах. Це саме стосується і моделі лікаря-спеціаліста у Великій Британії, що має трьохрівневу структуру (с. 217). Цікаво було б на основі порівняння виявити позитивні і проблемні аспекти та визначити можливість використання цієї моделі у медичних ЗВО України.

6. Серед основних форм та методів організації професійної підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії дослідниця визначає навчання у великих і малих групах, метод проблемного навчання, метод командного навчання, навчання за допомогою моделювання, навчання клінічних умінь, практичне навчання в лабораторіях, навчання з технологічними інструментами / технічними засобами, підготовка / розробка курсу *Designing a Course*, викладання як пізнання тощо. Водночас сучасні підходи до підготовки майбутніх лікарів передбачають активне використання комп'ютерних та інформаційних технологій. Робота тільки б виграла, якби дослідниця приділила більше уваги проблемі комп'ютеризації вищої медичної освіти у Великій Британії і систематизувала існуючу інформацію. Адже на с. 352 авторка зазначає, що в Університеті Кардіфф використовується курс дистанційного навчання лікаря у системі післядипломної педагогічної освіти,

проводиться Веб-навчання Лондонського деканату для підготовки клінічних викладачів.

7. Оскільки в розділі 4 дослідницею розкрито методичні аспекти підготовки майбутніх лікарів у Великій Британії, то логічно було б перенести в цей розділ матеріал з розділу 5 про використання тьюторського методу.

ВИСНОВОК: Дисертація Магрламової Камілли Газанфарівни: «Теоретичні і практичні засади професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії», є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, яке має наукову новизну, велике теоретичне і практичне значення, є вагомим внеском у вивчення проблеми теорії і методики професійної підготовки. Відповідно стверджуємо, що Магрламова К. Г. виконала актуальне дослідження, яке відповідає вимогам пп. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, вимогам, які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, і заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки вищої школи
та суспільних дисциплін
ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет
імені І.Я.Горбачевського МОЗ України»

завіряю

Помічник ректора з кадрових питань
Тернопільського медуніверситету

І. М. Мельничук